

THE EFFECT OF PROVIDING DESCRIPTIONS OF PERPETRATORS ON THEIR IDENTIFICATION BY EYEWITNESSES AND INVESTIGATIVE BODIES

Joanna KABZIŃSKA¹, Agnieszka NIEDŹWIENSKA²

¹ *Faculty of Criminalistics and Public Safety, Jagiellonian University, Kraków, Poland*

² *Department of Psychology, Jagiellonian University, Kraków, Poland*

Abstract

In two experiments, we analysed how different forms of verbalisation of the appearance of a perpetrator influenced future recognition of that perpetrator by witnesses and persons who had only been provided with a description of his appearance. During the first experiment, 75 participants watched a film showing a robbery, and then, depending on the group: 1) did not describe the perpetrator's appearance, 2) provided a description, 3) described the perpetrator's appearance, filling out a Face Rating Scale (FRS) which requires assessment of multiple characteristics of a face on rating scales. After two weeks, persons were supposed to recognise (identify) the perpetrator from among presented pictures. In the second experiment, participants ($N = 50$) received either a perpetrator's description or a filled-in FRS scale and were also supposed to recognise the perpetrator from among presented pictures. Amongst persons who had seen the perpetrator, provision of a description did not reduce the number of correct identifications, but inclined persons to refrain more often from indicating someone. Among persons who had not seen the perpetrator, the FRS scale did not improve level of recognition when compared to a supplied description: in fact, unexpectedly, the opposite tendency was observed.

Key words

Perpetrator description; Perpetrator identification; Verbal overshadowing; Recognition criterion.

Received 30 August 2010; accepted 6 October 2010

1. Introduction

Descriptions of perpetrators can be found in the majority of eyewitness testimonies. Although witnesses usually accurately report elements of the perpetrator's appearance [18], these descriptions are usually not very detailed [15] and vague [5]. Their informative value is assessed as too low to constitute an effective investigative tool [16]. In investigative practice, the aim of the description is to narrow the pool of persons who could potentially be perpetrators. It can be also used for constructing lineups [7] and for assessment of the fairness of such parades [1].

Problems connected with recall of the appearance and recognition of perpetrators by witnesses are of fundamental significance for investigative practice. Recall is required when a witness of a crime provides a description of a perpetrator, and recognition, when s/he identifies a suspect during a lineup. However, a lot of questions concerning mutual relations of these memory skills remain unanswered. First, does recall of the appearance of a face influence the ability to recognise it later positively or negatively? Second, does the form in which the recall is conducted modify the direction or strength of that influence? And finally, does the form of the recall influence the ability to recognise the

described perpetrator by persons who have never seen him?

Research up till now on the influence of former recall on future recognition has not allowed any recommendations to be formulated for prosecuting bodies on its basis, because of a lack of investigative realism in the used experimental procedures. The short time intervals between recall and recognition in these experiments (in real-life criminal proceedings the time interval between testimony and a lineup is several weeks or even months) force us to be careful when generalising from the obtained results to the reality of the administration of justice. There have been numerous objections to the quality of descriptions, but tools aimed at simplification of the process of obtaining a perpetrator's description and improvement of the quality of the description itself are still awaiting verification.

Ultimately, a perpetrator's description is delivered to police units involved in searching for a suspect, and police officers are required to create a visual representation of a suspect's face in their mind which is sufficiently adequate, so that when they encounter a suspect they will be able to identify him/her. However, one searches in vain in the literature for studies verifying the influence of a description on the formation of a mental representation of a perpetrator's appearance in the mind of the recipient of the description.

Experimental findings indicate that recall of a perpetrator's face negatively influences the ability to recognise the described face in the future (compare [8]). This phenomenon is called verbal overshadowing [11]. Its occurrence has been confirmed in numerous experiments (e.g. [4, 6]), but the issue of its duration remains unclear. Only knowledge of long-term effects of verbalisation will allow us to assess the risks that this phenomenon carries for investigative practice. Its causes also remain unclear. In accordance with the recoding interference hypothesis, the result of verbalisation of the appearance of a perpetrator's face – i.e. a description – collides with the original visual memory of the face, making access to that memory more difficult or even changing it [16]. It has also been suggested that the cause of verbal overshadowing lies in a transfer inappropriate processing shift (TIPS) [10], meaning that the description induces a change of general processing to operations that are appropriate for stimuli that are suitable for verbalisation, which during future recognition make it impossible to refer to non-verbal processing. The newest explanation indicates, in turn, that verbal overshadowing is responsible for the growth in the tendency to not indicate anyone in a lineup. According to this proposition verbalisation of a perpetrator's appearance results in a more rigorous criterion for

identification decision in witnesses, and hence more often leads to assumption of the absence of a perpetrator in a parade than indicating one of the participants in the parade [3].

A criticism often levelled at descriptions provided by eyewitnesses is that they are concise and incomplete [2]. Causes of this situation should be sought, on the one hand, in the cognitive specificity of the mental representation of the face, constituting a complex whole which cannot be divided into particular components without damage to this holistic representation [14]. A representation of a face is a difficult, if not impossible arrangement to break down into component parts, and a verbal description is an attempt at such decomposition. On the other hand, the generality of the description results from insufficiency in anthroposcopic vocabulary applicable to the description of characteristics of appearance. Cognitive barriers are difficult to overcome [12], but a remedy for a lack of vocabulary might be expanded questionnaires of characteristics of appearance, in which indicated characteristics are described on rating scales. The Face Rating Scale is such a tool [13]. It is composed of 53 items, the majority of which are bipolar dimensions describing a given category, for example, a narrow – wide face, straight – curly hair. The task of the person filling in the questionnaire is to assess on a 5-point scale which dimension most closely matches a perpetrator's face. Data concerning the influence of filling in a questionnaire on future recognition of a perpetrator are ambiguous [13, 17]. In turn, the influence of a description obtained in this way on the ability of police officers to recognise a perpetrator has not yet been verified, although such a situation seems to be the best measure of investigative usefulness of a description.

In the two conducted experiments, the influence of verbalisation of a perpetrator's appearance on his future recognition was analysed. Taking into account the limitations of previous experiments, in our own research, emphasis was put on reflecting real-life conditions under which investigative bodies operate and the practical implications of results, namely: 1) the time delay between verbalisation and identification was considerably lengthened; 2) the practical usefulness of the Face Rating Scale was verified as an alternative possibility to a traditional description, and 3) the influence of the form of the perpetrator's description on the possibility of his identification not only by a witness but also by a recipient of the description was analysed. Accepting the occurrence of verbal overshadowing and in accordance with the concept of criterion shift, in the first experiment it was expected, that: 1) the percentage of correct identifications of the previously seen per-

petrator made by persons during the future recognition task would be higher in the control group, which did not recall the perpetrator's appearance, than in the two experimental groups, which verbalised his appearance; 2) the percentage of rejections of lineups as not containing a perpetrator would be higher in experimental groups than in the control group. In the light of available literature, it was difficult to formulate expectations concerning the direction of differences between the two experimental groups (the group providing a description and the group filling in the questionnaire). In the second experiment, which tested the usefulness of the Face Rating Scale, it was expected that 3) the level of correct identifications of the perpetrator in the recognition task by persons who had never seen him would be higher in the group which had familiarised itself with the detailed questionnaire of the perpetrator's appearance than in the group which had familiarised itself with the freely generated description.

2. Experiment 1

2.1. Method

2.1.1. Participants

47 women and 28 men participated in the experiment (average age: 21.94, $SD = 2.38$), students of the Faculty of Law and Administration, Jagiellonian University, who were randomly assigned to three equinumerous experimental groups. As a reward for participating in the study, these persons obtained 2 additional points for one of their exams.

2.1.2. Materials

In the study, a film lasting for 15-seconds, produced for the experiment, presenting a robbery with a young female victim was used. During the lineup, photographs of 6 men taken from neck up against a white background, including the perpetrator's photograph, were used. The men were selected on the basis of their resemblance to the perpetrator and their mutual resemblance to one another. The Face Rating Scale was also used [13]. In the Polish version of this tool, several modifications were introduced. Participants assessed characteristics on a 6-point scale in order to minimise the risk of selection of a middle point on the scale. The possibility of choosing the answer: "I don't know" was also introduced, but with instructions to choose this option only when one really has no knowl-

edge concerning the appearance of a given characteristic.

2.1.3. Procedure

The experiment was conducted in groups. The first stage of the procedure – presentation of the film – was identical for all groups: the control group and two experimental ones. After projection of the film, the control group was engaged in a filler task. The first experimental group was asked to prepare the most complete description of the perpetrator possible, focusing on a description of his face. The second experimental group received the Face Rating Scale to fill in and was asked to precisely and exactly respond on scales in relation to the face of the perpetrator observed on the film. After two weeks, another meeting for all three groups was organised. Subjects were simultaneously presented with pictures of 6 men, among which was a picture of the perpetrator from the film watched previously. The task of the subjects was to make an identification decision and indicate the picture presenting the perpetrator or declare that the perpetrator's picture was not present in the pool.

2.2. Results and discussion

In the first analysis, the level of accuracy of recognition in all three groups, taking into account the number of correct (indication of the perpetrator) and incorrect answers (indication of another person or a decision that the perpetrator's photograph is not among the presented pictures) was compared. The percentage participation of these two types of answers under three conditions is presented in Table I. Pearson's χ^2 test for a 2 × 3 contingency table did not show significant intergroup differences in the pattern of answers: $\chi^2(2) = 0.50$, $p = 0.73$.

In the second analysis, two kinds of incorrect responses (percentage share of false identifications and absences of identification, presented in Table I) were compared under three conditions. A result on the χ^2 test for 2 × 3 contingency table that was close to significance indicated that, generally, on the level of a tendency, groups differed in the kind of mistakes they made: $\chi^2(2) = 5.77$, $p = 0.056$, $\phi = 0.31$. T tests for proportion showed that in comparison to the non-verbalising group, persons providing a description more rarely identified somebody who was not a perpetrator: $t(48) = 2.31$, $p < 0.05$; but more often erroneously stated that an identity parade did not contain a picture of a perpetrator: $t(48) = 2.04$, $p < 0.05$. Persons filling in the questionnaire differed neither from the control

TABLE I. RESPONSE TYPE [%] FOR THE THREE VERBALISATION CONDITIONS IN EXPERIMENT 1 AND THE TWO TYPES OF DESCRIPTIONS PROVIDED IN EXPERIMENT 2

Response type	Eyewitnesses (experiment 1)			Participants who did not see the perpetrator (experiment 2)	
	Without verbalization <i>N</i> = 25	Free description <i>N</i> = 25	Face Rating Scale <i>N</i> = 25	Free description <i>N</i> = 25	Face Rating Scale <i>N</i> = 25
Correct	20	24	16	16	0
Incorrect*	80	76	84	84	100
False identification	56	24	44	44	44
Absence of identification	24	52	40	40	56

*False identifications and absences of identification represented two possible types of incorrect responses.

group nor from the group with the description in any of the indicators.

Contrary to expectations, in the experiment, a verbal overshadowing understood as a reduction of accuracy of recognition of a seen person after providing his description compared to a situation without verbalisation of his appearance was not found. At the same time, results indicated the expected influence of providing a description on the strategy chosen by a person at the moment of identification, i.e. more frequent refraining from indication of anyone. Differences in patterns of erroneous answers between the group without verbalisation and with a description were consistent with the assumption that provision of a description strengthens the criterion of future recognition. In order to indicate someone, a person needs a closer similarity between what s/he sees and what s/he remembers. This strategy leads to a smaller number of incorrect identifications, but also to more frequent absence of identification in a parade despite the presence of the perpetrator's picture.

3. Experiment 2

3.1. Method

3.1.1. Participants

34 women and 16 men (average age 20.92, *SD* = 1.48), students of the Faculty of Law and Administration, Jagiellonian University, participated in the experiment. They were assigned randomly to one of two equinumerous groups. Subjects were rewarded in the same way as participants in the first experiment.

3.1.2. Materials and procedure

Photographs used in the first study and descriptions and Face Rating Scales generated by participants in the first experiment were used in the second experiment. Subjects from the first group were given one description, and persons from the second were given one Face Rating Scale each, obtained from participants in the first experiment. The task for participants from both groups was to get acquainted with their content and imagine the appearance of the described perpetrator. Next, participants from both groups were sequentially presented with photographs of 6 men, among which was a photograph of the perpetrator. They were presented one after another, each for 30 seconds. In the instructions, it was indicated that after making a decision concerning a given picture, subjects should not change their mind as a result of presentation of successive pictures, in order to reduce the risk of identification after comparison of all presented men and selection of the person who most closely resembled the description. The identification decision of participants consisted in either indicating which photograph showed the perpetrator, or declaring that he was not present in the presented pool.

3.2. Results and discussion

Analogously to the first experiment, persons identifying on the basis of a description and questionnaire were first compared in terms of accuracy of recognition and later in terms of pattern of incorrect answers (respective proportions are presented in Table I). As was indicated by the χ^2 test for the 2 × 2 table, groups differed in the proportion of correct and incorrect an-

swers, namely persons who received a description more often correctly identified a perpetrator than persons who obtained a filled-in questionnaire; $\chi^2(1) = 4.35$, $p < 0.05$, $\phi = 0.30$. The significant result was weakened when the exact Fisher test was applied: it was used when numbers in cells were smaller than 5, $p = 0.10$. However, there were no significant inter-group differences in distribution of types of incorrect answers: $\chi^2(1) = 0.32$, $p = 0.57$.

Results suggest that the type of description which was used by the subjects influenced the accuracy of recognition, but in a way that was opposite to expectations (however, inferences concerning inter-group differences should be treated cautiously, because when a more rigorous test was used, they were present on the level of a weak tendency). Use of a detailed questionnaire compared to having a free description at one's disposal did not improve recognition, but most probably worsened it, thus not confirming the higher usefulness of the Face Rating Scale in recognition of persons on the basis of a description.

4. General conclusions

In the conducted research, we analysed whether the negative influence of a verbal description of the face on future recognition is also present when they are separated by a long period corresponding to real work conditions of investigative bodies (here: two weeks). The results suggest a negative answer and indicate that in future research, long intervals between description and identification should be introduced. These long periods may be the reason why the verbal overshadowing effect detected in the laboratory is not a danger in natural conditions.

Providing a perpetrator's description, however, influenced future recognition in the form of a change in strategy at the moment of identification consistent with the suggested criterion shift [3]. The question as to why providing a description should strengthen this criterion remains to be answered in further research. Clare and Lewandowsky [3] suggest that people, usually not having any experiences in preparing a description, perceive this task as difficult and – having no reference – are not sure if the description they have provided is good enough. This subjective sense of difficulty weakens their trust in their own memory in future recognition and inclines them to make an identification decision more rarely. From the conducted research it does not transpire that there was a similar effect when filling in the Face Rating Scale, as significant differences in distribution of answers between this

group and the group who did not describe the perpetrator were not found. The obtained results incline us to a quite unexpected conclusion: maybe the stable influence of a free description on recognition (i.e. occurring after several weeks) tends to be positive rather than negative. The effect of preparing a description is that a witness will refrain from indicating someone rather than identify an innocent person as a perpetrator (at the same time, the number of correct identifications is not lowered).

The obtained results do not confirm the greater usefulness of the Face Rating Scale for investigative bodies when compared to a free description. Undoubtedly, a scale enables witnesses to provide a greater amount of detailed information about the face of a perpetrator (research conducted by the authors also confirmed this), but it did not help persons who had not seen the perpetrator (most probably it even hindered them). A single study, of course, does not determine the quality of a tool, but there exist theoretical premises of its limitations. A basic problem for a witness is to “translate” a mental representation of a face – which is of a holistic character – into a list of characteristics, and for a recipient of a description (potentially a police officer) – the reverse process. The structure of a free description of a face may be closer to a natural representation – in other words closer to how both the witness and the police officer are supposed to “see” a face in their minds – when compared to a filled-in questionnaire, in which both dimensions of description and their order are imposed.

References

1. Brigham J. C., Meissner C. A., Wasserman A. W., Applied issues in the construction and expert assessment of photo lineups, *Applied Cognitive Psychology* 1999, 13, 73–92.
2. Brown C., Lloyd-Jones, T. J., Robinson M., Eliciting person descriptions from eyewitnesses: A survey of police perceptions of eyewitness performance and reported use of interview techniques, *European Journal of Cognitive Psychology* 2008, 3, 529–560.
3. Clare J., Lewandowsky, S., Verbalizing facial memory: criterion effects in verbal overshadowing, *Journal of Experimental Psychology: Learning, Memory and Cognition* 2004, 4, 739–755.
4. Dodson C. S., Johnson M. K., Schooler J. W., The verbal overshadowing effect: why descriptions impair face recognition, *Memory and Cognition* 1997, 2, 129–139.
5. Fashing I. A., Ask K., Granhag P. A., The man behind the mask: accuracy and predictors of eyewitness perpetrator

- descriptions, *Journal of Applied Psychology* 2004, 4, 722–729.
6. Finger K., Pezdek K., The effect of cognitive interview on face identification accuracy: release from verbal overshadowing, *Journal of Applied Psychology* 1999, 3, 340–348.
 7. Luus C. A. E., Wells G. L., Eyewitness identification and the selection of distracters for lineups, *Law and Human Behavior* 1991, 1, 43–57.
 8. Meissner C. A., Brigham J. C., A meta-analysis of the verbal overshadowing effect in face identification, *Applied Cognitive Psychology* 2001, 6, 603–616.
 9. Meissner C. A., Sporer S. L., Schooler J. W., Person descriptions as eyewitness evidence, [in:] *The handbook of eyewitness psychology. Volume II: Memory for people*, Lindsay R. C. L., Ross D. F., Read J. D. [et al., eds.], LEA Publishers, New Jersey 2007.
 10. Schooler J. W., Verbalization produces a transfer inappropriate processing shift, *Cognitive Psychology* 2002, 8, 989–997.
 11. Schooler J. W., Engstler-Schooler T. Y., Verbal overshadowing of visual memories: Some things are better left unsaid, *Cognitive Psychology* 1990, 1, 36–71.
 12. Shepherd J. W., Ellis H. D., Face recall – methods and problems, [in:] *Psychological issues in eyewitness identification*, Sporer S. L., Malpass R. S., Köhnken G. [eds.], Lawrence Erlbaum Associates, Mahwah 1996.
 13. Sporer S. L., Person descriptions as retrieval cues: do they really help?, *Psychology, Crime and Law* 2007, 6, 591–609.
 14. Tanaka J. W., Farah M. J., Parts and wholes in face recognition, *Quarterly Journal of Experimental Psychology* 1993, 2, 225–245.
 15. Van Koppen P. J., Lochun S. K., Portraying perpetrators: the validity of perpetrator descriptions by witnesses, *Law and Human Behavior* 1997, 6, 661–658.
 16. Wilcock R., Bull R., Milne R., *Witness identification in criminal cases. Psychology and practice*, Oxford University Press, Oxford 2007.
 17. Wogalter M. S., Effects of post-exposure description and imaging on subsequent face recognition performance, *Proceedings of the Human Factor Society* 1991, 5, 575–579.
 18. Yuille J. C., Cutshall J. L., A case study of eyewitness memory of a crime, *Journal of Applied Psychology* 1986, 2, 291–301.

Corresponding author

dr hab. Agnieszka Niedźwieńska, prof. UJ
Uniwersytet Jagielloński
Instytut Psychologii
al. Mickiewicza 3
PL 31-120 Kraków
e-mail: a.niedzwienska@uj.edu.pl

WPLYW RYSOPISU SPRAWCY PRZESTĘPSTWA NA JEGO IDENTYFIKACJĘ PRZEZ NAOCZNYCH ŚWIADKÓW I ORGANY ŚLEDTCZE

1. Wprowadzenie

Rysopisy sprawców przestępstw można odnaleźć w większości zeznań naocznych świadków. Choć świadkowie na ogół trafnie relacjonują elementy wyglądu sprawcy [18], to jednak rysopisy są zazwyczaj mało szczegółowe [15] i ogólnikowe [5]. Ich wartość informacyjna oceniana jest jako zbyt niska, aby mogły one stanowić efektywny środek wykrywczy [16]. W praktyce śledczej celem rysopisu jest zawężenie na potrzeby poszukiwań puli osób mogących potencjalnie być sprawcami przestępstwa. Mogą być one również wykorzystane do konstrukcji parady identyfikacyjnej [7] oraz do oceny rzetelności przeprowadzanych okazań [1].

Problematyka reprodukcji (ang. recall) wyglądu oraz rozpoznawania (ang. recognition) sprawców przestępstw przez świadków ma fundamentalne znaczenie dla praktyki organów śledczych. Reprodukacja znajduje zastosowanie, gdy świadek przestępstwa podaje rysopis jego sprawcy, a rozpoznanie, gdy dokonuje identyfikacji podejrzanego w toku okazania. Wciąż bez odpowiedzi pozostaje wiele pytań dotyczących wzajemnych relacji tych zdolności pamięciowych. Po pierwsze, czy reprodukcja wyglądu twarzy wpływa pozytywnie bądź negatywnie na zdolność do jej późniejszego rozpoznania? Po drugie, czy forma, w jakiej dokonywana jest reprodukcja, modyfikuje kierunek lub siłę tego wpływu? I wreszcie, czy forma dokonanej reprodukcji wpływa na zdolność do rozpoznania opisywanego sprawcy przez osoby, które nigdy go nie widziały?

Dotychczasowe badania nad wpływem uprzedniej reprodukcji na następujące po niej rozpoznanie nie pozwalają na formułowanie na ich podstawie zaleceń dla organów ścigania ze względu na brak realizmu śledczego w stosowanych procedurach eksperymentalnych. Krótkie odstępy czasowe pomiędzy reprodukcją a rozpoznaniem, gdy w autentycznych postępowaniach karnych upływ czasu między zeznaniem a okazaniem wynosi kilka tygodni, a nawet miesiące, zmuszają do ostrożności w generalizowaniu uzyskiwanych wyników na realia wymiaru sprawiedliwości. Wobec jakości rysopisów sformułowano wiele zarzutów, ale na weryfikację wciąż czekają narzędzia mające na celu ułatwienie procesu pozyskiwania opisu wyglądu sprawcy oraz poprawę jakości samego rysopisu. Ostatecznie rysopis sprawcy przekazany zostaje jednostkom policji zajmującym się poszukiwaniem podejrzanego, a funkcjonariusz staje przed koniecznością zbudowania w swoim umyśle wizualnej reprezentacji

twarzy sprawcy na tyle adekwatnej, aby w zetknięciu ze sprawcą był zdolny go zidentyfikować. W literaturze przedmiotu próżno jednak szukać badań weryfikujących wpływ rysopisu na kształtowanie reprezentacji umysłowej wyglądu sprawcy u odbiorcy rysopisu.

Doniesienia eksperymentalne wskazują, iż reprodukcja wyglądu twarzy sprawcy wpływa negatywnie na zdolność do późniejszego rozpoznania opisywanej twarzy (por. [8]). Zjawisko to nazwano werbalnym zacięciem (ang. verbal overshadowing [11]). Jego występowanie potwierdzono w licznych eksperymentach (np. [4, 6]), jednak niejasna pozostaje kwestia długotrwałości tego efektu. Dopiero wiedza o długofalowych skutkach werbalizacji pozwoli na oszacowanie ryzyka, jakie dla praktyki śledczej niesie to zjawisko. Niejasne są również jego przyczyny. Zgodnie z hipotezą interferencji (ang. recoding interference) rezultat werbalizacji wyglądu twarzy sprawcy, czyli rysopis, koliduje z oryginalnym wizualnym wspomnieniem twarzy, utrudniając dostęp do niego, a nawet prowadząc do jego zmiany [16]. Sugerowano także, iż przyczyną werbalnego zacięciemowania (ang. transfer inappropriate processing shift, TIPS [10]) polegającej na tym, iż opis prowadzi do zmiany procesów przetwarzania na procesy stosowne dla bodźców nadających się do werbalizacji, które podczas późniejszego rozpoznawania uniemożliwiają odwołanie się do niewerbalnych procesów przetwarzania. Najnowsze wyjaśnienie wskazuje z kolei, iż za efekt werbalnego zacięciemowania odpowiada wzrost tendencji do niewskazywania kogokolwiek w paradzie identyfikacyjnej. Zgodnie z tą propozycją, werbalizacja wyglądu sprawcy prowadzi do przyjęcia przez świadków bardziej rygorystycznych kryteriów podejmowania decyzji identyfikacyjnych (ang. criterion shift), a tym samym częstszego uznawania nieobecności sprawcy w paradzie niż wskazywania kogoś z uczestników okazania [3].

Rysopisom podawanym przez naocznych świadków często zarzuca się zwięzłość i niekompletność [2]. Przyczyn tego stanu rzeczy należy doszukiwać się z jednej strony w poznawczej specyfice umysłowej reprezentacji twarzy stanowiącej złożoną całość, której nie można bez uszczerbku dla tej holistycznej reprezentacji rozłożyć na poszczególne części składowe [14]. Reprezentacja twarzy jest układem trudnym, o ile nie niemożliwym do zdekomponowania, a jej werbalny opis stanowi próbę takiej dekompozycji. Z drugiej strony na ogólnikowości rysopisu waży niedostatek słownictwa antroposkopijnego do

opisu charakterystyk wyglądu. O ile bariery poznawcze mogą być trudne do przezwyciężenia [12], o tyle remedium na brak słownictwa mogą okazać się rozbudowane kwestionariusze cech wyglądu, w których na kilkustopniowych skalach opisuje się wskazane charakterystyki. Tego typu narzędziem jest Skala Oceny Wyglądu Twarzy (ang. Face Rating Scale [13]) autorstwa Siegfrieda L. Sporrera zawierająca 53 pozycje, z których większość to dwubiegunowe wymiary opisujące daną kategorię, na przykład twarz wąska – szeroka, włosy proste – kręcone. Zadanie osoby wypełniającej kwestionariusz polega na oszacowaniu na 5-stopniowej skali, który wymiar bardziej odpowiada twarzy sprawcy. Dane dotyczące wpływu wypełniania kwestionariusza na późniejsze rozpoznanie sprawcy są niejednoznaczne [13, 17]. Nie weryfikowano natomiast wpływu uzyskanego w ten sposób opisu na zdolność do rozpoznania sprawcy przez poszukujących go policjantów, choć sytuacja taka wydaje się najlepszą miarą skuteczności wykrywczej rysopisu.

W dwóch przeprowadzonych eksperymentach analizowano wpływ werbalizacji wyglądu sprawcy na jego późniejsze rozpoznawanie. Biorąc pod uwagę ograniczenia dotychczasowych eksperymentów, w badaniach własnych zadano o odzwierciedlenie warunków z praktyki organów ścigania oraz praktyczne implikacje wyników, to znaczy: 1) znacząco wydłużono odroczenie między werbalizacją i identyfikacją; 2) weryfikowano praktyczną użyteczność Skali Oceny Wyglądu Twarzy jako możliwości alternatywnej wobec tradycyjnego rysopisu oraz 3) przeanalizowano wpływ formy opisu sprawcy na zdolność jego identyfikacji nie tylko przez świadka, ale i odbiorcę opisu. Uznając występowanie werbalnego zacięniowania i zgodnie z koncepcją zaostrenia kryterium rozpoznawania, w pierwszym eksperymencie oczekiwano, że: 1) odsetek poprawnych identyfikacji uprzednio widzianego sprawcy dokonanych przez osoby w późniejszym zadaniu rozpoznawczym będzie wyższy w grupie kontrolnej, nieodtworzącej wyglądu sprawcy, niż w dwóch grupach eksperymentalnych, które werbalizują jego wygląd; 2) odsetek odrzuceń parady jako niezawierającej sprawcy będzie wyższy w grupach eksperymentalnych niż w grupie kontrolnej. W świetle dostępnej literatury trudno było sformułować przewidywania co do kierunku różnic między dwiema grupami eksperymentalnymi – podającą rysopis i wypełniającą kwestionariusz. W drugim eksperymencie, testując przydatność Skali Oceny Wyglądu Twarzy, spodziewano się, że: 3) poziom poprawnych identyfikacji sprawcy w zadaniu rozpoznawczym przez osoby, które nigdy go nie widziały, będzie wyższy w grupie, która zapoznała się ze szczegółowym kwestionariuszem wyglądu sprawcy niż w grupie, która zapoznała się ze swobodnie wygenerowanym rysopisem.

2. Eksperyment 1

2.1. Metoda

2.1.1. Osoby badane

W eksperymencie udział wzięło 47 kobiet i 28 mężczyzn (średnia wieku 21,94, $SD = 2,38$), studentów Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego, których losowo przydzielono do jednej z trzech równolicznych grup eksperymentalnych. W zamian za uczestnictwo w badaniach osoby uzyskały 2 dodatkowe punkty do jednego z egzaminów.

2.1.2. Materiały

W badaniu użyto trwającego 15 sekund filmu nakręconego na potrzeby eksperymentu, który przedstawiał napad rabunkowy na młodą kobietę. W okazaniu użyto fotografii 6 mężczyzn sfotografowanych od szyi w górę na białym tle, w tym fotografii sprawcy. Mężczyźni zostali dobrani pod względem ich podobieństwa do sprawcy oraz wzajemnego podobieństwa. Wykorzystano również Skalę Oceny Wyglądu Twarzy [13]. W polskiej adaptacji tego narzędzia wprowadzono kilka modyfikacji. Osoby badane dokonywały oceny charakterystyk na 6-punktowej skali, aby zminimalizować ryzyko wyboru środkowego punktu na skali. Wprowadzono także możliwość wyboru odpowiedzi „nie wiem”, przy czym instrukcja wskazywała, by odwoływać się do tej odpowiedzi tylko w wypadku rzeczywistej niewiedzy co do wyglądu określonej charakterystyki.

2.1.3. Procedura

Badanie miało charakter grupowy. Pierwszy etap procedury – prezentacja filmu – był identyczny dla wszystkich grup, kontrolnej i dwóch eksperymentalnych. Po wyświetleniu filmu grupa kontrolna została zaangażowana w działania niemające związku z manipulacją eksperymentalną. Pierwsza grupa eksperymentalna została poproszona o sporządzenie możliwie najbardziej kompletnego rysopisu sprawcy, skoncentrowanego na opisie jego twarzy. Druga grupa eksperymentalna otrzymała do wypełnienia Skalę Oceny Wyglądu Twarzy z prośbą o precyzyjne i dokładne udzielenie odpowiedzi na skalach w odniesieniu do twarzy obserwowanego na filmie sprawcy. Po upływie dwóch tygodni zorganizowano drugie spotkanie dla wszystkich trzech grup. Osobom badanym zaprezentowano jednocześnie fotografie 6 mężczyzn, spośród których umieszczono zdjęcie sprawcy z prezentowanego wcześniej filmu. Zadanie osób badanych polegało na podjęciu decyzji identyfikacyjnej poprzez wskazanie fotografii przedstawiającej sprawcę lub zadeklarowanie, iż zdjęcia sprawcy nie ma w prezentowanej puli.

2.2. Rezultaty i dyskusja

W pierwszej analizie porównano poziom trafności rozpoznawania we wszystkich trzech grupach, uwzględniając liczbę odpowiedzi prawidłowych (wskazań sprawcy) oraz nieprawidłowych (wskazań innej osoby lub decyzji, że zdjęcie sprawcy nie ma wśród prezentowanych zdjęć). Procentowy udział tych dwóch typów odpowiedzi w trzech warunkach prezentuje tabela I. Test χ^2 Pearsona dla tabeli wielodzzielczej 2 \times 3 nie wykazał istotnych różnic międzygrupowych we wzorcu odpowiedzi: $\chi^2(2) = 0,50, p = 0,73$.

W drugiej analizie porównano w trzech warunkach dwa rodzaje odpowiedzi nieprawidłowych (procentowy udział błędnych identyfikacji oraz odrzuceń parady identyfikacyjnej prezentuje tabela I). Bliski istotności wynik testu χ^2 dla tabeli wielodzzielczej 2 \times 3 wskazywał, że, ogólnie, na poziomie tendencji, grupy różniły się rodzajem błędów, jakie popełniały: $\chi^2(2) = 5,77, p = 0,056, \phi = 0,31$. Testy t dla proporcji wykazały, że w porównaniu z grupą niedokonującą werbalizacji, osoby podające rysopis rzadziej identyfikowały kogoś niebędącego sprawcą: $t(48) = 2,31, p < 0,05$, ale częściej błędnie odrzucały paradę jako niezawierającą zdjęcia sprawcy: $t(48) = 2,04, p < 0,05$. Osoby wypełniające kwestionariusz nie różniły się ani od grupy kontrolnej, ani grupy z rysopisem w żadnym ze wskaźników.

Przeciwnie do oczekiwań, w eksperymencie nie stwierdzono zatem werbalnego zaciemnienia rozumianego jako obniżenie trafności rozpoznawania widzianej osoby po podaniu jej rysopisu w porównaniu z sytuacją bez werbalizacji jej wyglądu. Jednocześnie wyniki wskazywały na spodziewany wpływ podania rysopisu na strategię, jaką osoba przyjmuje w momencie identyfikacji, to znaczy częstsze powstrzymanie się od wskazania kogośkolwiek. Różnice we wzorcu błędnych odpowiedzi między grupą bez werbalizacji i z rysopisem były spójne z założeniem, że podanie rysopisu zaostrza kryterium późniejszego rozpoznawania. Aby kogoś wskazać, osoba potrzebuje większego podobieństwa między tym, co widzi, a tym, co pamięta. Strategia ta prowadzi do mniejszej liczby błędnych wskazań, ale też do częstszego odrzucenia parady pomimo obecności zdjęcia sprawcy.

3. Eksperyment 2

3.1. Metoda

3.1.1. Osoby badane

W eksperymencie wzięły udział 34 kobiety i 16 mężczyzn (średnia wieku 20,92, $SD = 1,48$), studentów Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego, których losowo przydzielono do jednej z dwóch rów-

nolicznych grup badawczych. Osoby badane były nagradzane w taki sam sposób, jak uczestnicy pierwszego eksperymentu.

3.1.2. Materiały i procedura

W eksperymencie użyto fotografii wykorzystanych w pierwszym badaniu oraz rysopisów i Skali Oceny Wyglądu Twarzy wygenerowanych przez uczestników pierwszego eksperymentu. Osoby badane z pierwszej grupy otrzymały po jednym rysopisie, a osoby badane z drugiej po jednej Skali Oceny Wyglądu Twarzy, uzyskanych od uczestników pierwszego badania. Zadanie badanych z obu grup polegało na zapoznaniu się z ich treścią i wyobrażeniu sobie wyglądu opisywanego napastnika. Następnie sekwencyjnie zaprezentowano uczestnikom z obu grup 6 fotografii mężczyzn, wśród których było zdjęcie sprawcy. Ekspozowano je jedną po drugiej, każdą przez 30 sekund. W instrukcji wskazano, by osoby badane po podjęciu decyzji co do którejś z fotografii nie zmieniały jej pod wpływem kolejnych prezentowanych zdjęć, aby zniwelować ryzyko identyfikacji po porównaniu wszystkich okazywanych mężczyzn i wyboru osoby najbardziej podobnej do opisu. Decyzja identyfikacyjna uczestników polegała bądź na wskazaniu, która z fotografii przedstawiała sprawcę, bądź zadeklarowaniu, iż nie znajdował się on w prezentowanej puli.

3.2. Rezultaty i dyskusja

Analogicznie do eksperymentu pierwszego, osoby identyfikujące na podstawie rysopisu oraz kwestionariusza porównywano na początku ze względu na trafność rozpoznawania, a następnie ze względu na wzorzec odpowiedzi błędnych (odpowiednie proporcje zawiera tabela I). Jak wskazywał test χ^2 dla tabeli 2 \times 2, grupy różniły się proporcją odpowiedzi poprawnych i niepoprawnych, to znaczy osoby, który otrzymały rysopis, częściej trafnie identyfikowały sprawcę niż osoby, które otrzymały wypełniony kwestionariusz: $\chi^2(1) = 4,35, p < 0,05, \phi = 0,30$. Istotny wynik osłabiło uwzględnienie dokładnego testu Fishera stosowanego wówczas, gdy liczebności w komórkach były mniejsze niż 5, $p = 0,10$. Nie było natomiast istotnych różnic międzygrupowych w rozkładzie typów odpowiedzi błędnych: $\chi^2(1) = 0,32, p = 0,57$.

Wyniki sugerują, że rodzaj opisu, z którego korzystały osoby badane, wpłynął na trafność rozpoznania, ale w sposób przeciwny do oczekiwań (wniosek o różnicach międzygrupowych trzeba jednak traktować ostrożnie, ponieważ przy zastosowaniu bardziej rygorystycznego testu wystąpiły one na poziomie słabej tendencji). Korzystanie ze szczegółowego kwestionariusza w porównaniu z dysponowaniem swobodnym rysopisem nie poprawiło rozpoznawania, a prawdopodobnie je pogorszyło, nie potwierdzając tym samym wyższej użyteczności Ska-

li Oceny Wyglądu Twarzy w rozpoznawaniu osób na podstawie opisu.

4. Ogólne wnioski

W przeprowadzonych badaniach analizowano, czy szkodliwy wpływ werbalnego opisu twarzy na późniejsze rozpoznawanie występuje również wtedy, gdy dzieli je długi – i odpowiadający realnym warunkom pracy organów śledczych – okres odroczenia (tu dwa tygodnie). Wyniki sugerują odpowiedź przeczącą i wskazują, że w dalszych badaniach trzeba uwzględnić długie okresy odroczenia. Być może sprawiają one, że odkryty w laboratorium efekt werbalnego zaciemnienia nie stanowi zagrożenia w warunkach naturalnych.

Podanie rysopisu miało jednak trwały wpływ na późniejsze rozpoznawanie w postaci zmiany strategii w momencie identyfikacji zgodnie z sugerowanym zaostreniem kryterium rozpoznawania [3]. Dla dalszych badań pozostaje rozstrzygnięcie, dlaczego sporządzony rysopis miałby to kryterium podwyższać. Clare i Lewandowski [3] sugerują, że ludzie, nie mając na ogół doświadczeń w sporządzaniu rysopisu, spostrzegają to zadanie jako trudne i – nie mając układu odniesienia – nie są pewni, czy rysopis, jaki podali, jest wystarczająco dobry. To subiektywne poczucie trudności osłabia ich zaufanie do własnej pamięci w późniejszym rozpoznawaniu i skłania do częstszego niepodejmowania decyzji identyfikacyjnej. Z przeprowadzonych badań nie wynika, by podobny efekt zachodził przy wypełnianiu Skali Oceny Wyglądu Twarzy, gdyż nie stwierdzono istotnych różnic w rozkładzie odpowiedzi między tą grupą a grupą nieopisującą sprawcy. Uzyskane wyniki skłaniają do dość nieoczekiwane wniosku: być może trwały, a zatem występujący po kilku tygodniach wpływ swobodnego opisu na rozpoznawanie jest raczej pozytywny niż negatywny. Nie obniżając liczby poprawnych identyfikacji, sporządzenie rysopisu sprawi, że świadek raczej powstrzyma się przed wskazaniem kogokolwiek niż wskaże jako sprawcę niewinną osobę.

Uzyskane wyniki nie potwierdzają większej użyteczności Skali Oceny Wyglądu Twarzy dla organów ścigania w porównaniu ze swobodnie dokonanym rysopisem. Skala niewątpliwie umożliwia świadkom dostarczenie większej liczby szczegółowych informacji o wyglądzie twarzy (przeprowadzone przez autorki badania również to potwierdziły), ale nie pomogło to osobom, które sprawcy nie widziały (prawdopodobnie wręcz przeszkodziło). Pojedyncze badanie oczywiście nie rozstrzyga o walorach narzędzia, ale istnieją teoretyczne przesłanki jego ograniczeń. Podstawowym problemem dla świadka jest przełożenie umysłowej reprezentacji twarzy, która ma charakter holistyczny, na listę cech, a dla odbiorcy rysopisu (potencjalnego policjanta) operacja odwrotna.

Struktura swobodnego opisu twarzy może być bliższa jej naturalnej reprezentacji – czyli temu, jak i świadek, i policjant mogą „zobaczyć” twarz w umyśle – w porównaniu z wypełnionym kwestionariuszem, w którym zarówno wymiary opisu, jak i ich kolejność są narzucone.